

AZ OKTATÁSI RENDSZER FINANSZÍROZÁSÁNAK KÉRDÉSEI

- Az Európai Unióban az oktatásba történő befektetés referenciaértékének a GDP 5 százalékát tekintik.
- A finanszírozás nagyságát a demográfia és az ország gazdasági fejlettsége mellett egyéb tényezők, mint például az iskolahálózat szervezetsége vagy a politikai prioritások is meghatározzák.
- A legfőbb finanszírozási szereplő az állam, amely Magyarországon az alap- és középfokú oktatás esetén a kiadások 83, a felsőoktatás esetén 70 százalékát biztosította 2019-ben.
- Az alap- és középfokú oktatást nyújtó intézményekben az OECD-országokban a kiadások legnagyobb arányát, mintegy 78 százalékát a bérek jelentik, Magyarországon ez az arány 72 százalék.
- Az oktatási befektetések esetén az egyének átlagos teljes megtérülési rátája egy plusz iskolai év esetén körülbelül évi 9 százalék. A közép- és felsőfokú iskolai végzettség társadalmi megtérülése 10 százalék feletti.
- Az Európai Unióban, ha mindenki elérné legalább a PISA-teszt alapszintjét, az a GDP növekedésének 1,8-szorosát, Magyarországon megkétszereződését jelentené.

A Képviselői Információs Szolgálat Infojegyzete az oktatásra vonatkozó pénzügyi, finanszírozási mutatókat, illetve azok módszertanát tekinti át, ismertetve többek között az oktatás finanszírozását befolyásoló tényezőket és szereplőket.

BEVEZETÉS

2017 novemberében az Európai Bizottság a göteborgi szociális csúcstalálkozón a 2025-ig megvalósuló európai oktatási térségről szóló állásfoglalásában határozta meg elképzeléseit az Európai Unió oktatási és képzési ágazatának jövőjére vonatkozóan ([Közlemény 2017](#)).

Az oktatási befektetések esetén az EU tagországainak a referenciának tekintett 5 százalékos értéket kell szem előtt tartaniuk. Bár az Európai Unión belül ez az érték a GDP 5 százaléka körül alakul, az egyes tagállamok között jelentős eltérések mutatkoznak (2021-ben a szélső értékek: Írország 3,0%, Svédország 6,7%. Magyarország adata: 5,0%).

AZ OKTATÁS KÖZKIADÁSAINAK FINANSZÍROZÁSI TÉNYEZŐI

Oktatási kiadások alatt az oktatási intézményekre fordított közvetlen kiadásokat, valamint a háztartásoknak adott, az oktatási intézmények által kezelt, oktatáshoz kapcsolódó állami támogatásokat értjük. **Az oktatási intézményrendszerre fordított kiadásokat számos tényező befolyásolja, többek között a demográfia és a nemzetgazdaság fejlettsége.** Ezek mellett a helyi hatóságok feladatai, felelőssége, valamint a különböző politikai prioritások, az iskolahálózat szervezetsége és nagysága játszik befolyásoló szerepet.

a) A **demográfiai összetétel** oktatásfinanszírozásra gyakorolt hatása kapcsán szinte minden kutatás azt taglalja, hogy az oktatási rendszer lassan alkalmazkodik az iskolai populáció ingadozásaihoz, ugyanis a tanulók számának ingadozására válaszul a legfőbb bemeneti tényezőt, a tanárok számát – legalábbis kezdetben – változatlanul hagyják ([South 1991](#)). A tanulmányok másik csoportja az egyes érdekcsoportok (különösen az idősebb és fiatalabb korosztályok) közötti potenciális verseny oktatási költségvetésre gyakorolt negatív hatásait emeli ki ([Wolter et al 2005](#)).

b) A **nemzetgazdasági növekedést** az emberi és a fizikai tőke felhalmozásának kölcsönhatása határozza meg. Az emberi tőke felhalmozásának egyik módja a szakértők egy csoportja szerint a munkahelyi képzés vagy a gyakorlat általi tanulás (Luca [1988](#), [1993](#)). Mások szerint a gyermekkori oktatás kulcsfontosságú az emberi tőke későbbi felhalmozásához ([Becker 1993](#)). Az oktatásba való állami beruházások és a növekedés közötti kapcsolatról szóló irodalom egy része megkérdőjelezi a pozi-

tív hatások kizárólagosságát ([Brauninger és Vidal 2000](#)).

Vita tárgya továbbá, hogy **a közoktatás tiszta állami vagy vegyes modellje a hatékonyabb**. Az állam szerepét általában a piaci kudarcok lehetőségével támasztják alá. A piaci kudarc az oktatási szektorban alapvetően egy olyan helyzet előállítását jelenti, amelyben a fogyasztói döntés egyéni és társadalmi hozama vagy költsége eltérő lesz, a magas iskolai végzettségűek munkanélkülisége, vagy a strukturális munkaerőhiány jelensége mutatkozik. Pozitív hatás a lakosság képzettségi szintjének emelkedése. Számos kutatás azt támasztja alá, hogy az állami finanszírozású oktatás tudja minimalizálni a negatív gazdasági hatásokat és maximalizálni a hosszú távú növekedést ([Arslanalp et al. 2010](#)).

A FINANSZÍROZÁSI SZEREPLŐK

Az oktatás finanszírozásában több szereplő is részt vesz: az állam, a háztartások és a különböző magánszervezetek.

Az állam valamilyen formában a világ valamennyi országában támogatja az oktatást, az OECD-országok oktatási rendszereinek finanszírozásában döntő többségében kormányzati források dominálnak. 2019-ben **az OECD-országokban** átlagosan az alap-, közép- és középfok utáni, nem felsőfokú oktatás esetén a kiadások 90 százalékát, a felsőoktatás esetén 66 százalékát biztosították állami források. **Magyarországon** a két mutató értéke 83, illetve 70% volt ([OECD 2022](#)).

Az állami finanszírozásnak több formája van, ezek egyike az oktatási intézmények **közvetlen**, például normatív alapú finanszírozása. A másik fajtája **közvetett**, vagyis nem az oktatási intézményeket finanszírozza az állam, hanem a tanulókat. **A tanulókat is kétféle módon finanszírozhatja:** ösztöndíjakkal vagy ún. oktatási utalvánnyal, voucherrel. Az utalvánnyal történő finanszírozási módról az [OECD 2011-ben](#) jelentetett meg egy átfogó összehasonlítást: a vizsgált 24 ország közül hét számolt be arról, hogy közoktatásában használ ilyen utalványt,

elsősorban hátrányos helyzetű tanulók oktatásának segítésére ([OECD 2011](#)).

A háztartások a második legnagyobb finanszírozási forrás az oktatási kiadások terén, alapvetően tankönyvekhez, füzetekhez, egyéb tanuláshoz szorosan kapcsolódó szükséges kiadásokat, illetve az intézmények által elkért (étkezési, lakhatási) térítési díjakat jelentve. A kormányok által a diákoknak nyújtott ösztöndíjakat transzferkiadásként kezelik a nemzetközi adatkérések, így azok a háztartások kiadásai között jelennek meg.

A magánszervezetek iskolarendszerű oktatásra fordított kiadásai között a vállalatok, alapítványok támogatásai, pl. az általuk fizetett bérleti díjak, a gyakorlati képzési helyen tanulóakra fordított kiadások jelennek meg. **Az OECD-országokban** a magánszervezetek forrásai az alap- és középfokú oktatás esetén 2, a felsőfokú oktatás esetén 9 százalékot mutatnak, azonban az egyes országok között jelentős a szórás. Például Hollandiában az alap- és középfokú oktatás esetén ez az arány 9%, Izraelben a felsőoktatás esetén 23%. **Magyarországra** vonatkozóan a háztartások és magánszervezetek adatait nem lehet külön elemezni ([OECD 2022](#)).

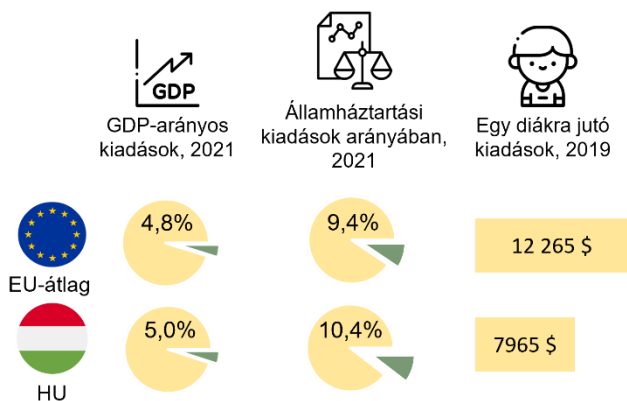
A versenyképesség megtartásához **az iskolarendszeren kívüli, illetve a munkahelyek által a munkavállalók számára biztosított szakmai képzések** is elengedhetetlenek. A 2020-ra vonatkozó adatfelvétel szerint **Magyarországon** a vállalkozások közel 38 százaléka biztosított képzést munkavállalói részére, **az EU-n belül** ez az arány 67% volt. Az **Európai Unióban** a képzést biztosító vállalkozások átlagosan **1441 eurót** fordítottak a hagyományos szakmai tanfolyamokon résztvevőkre, **Magyarországon** ez **1324 euró** kiadást jelentett vásárlóerő-egységen számolva ([CVTS 2020](#)).

FŐBB MUTATÓK

A szakirodalomban elismerik, hogy nehéz felmérni, milyen optimális forrásokra van szükség a magas színvonalú oktatás és a versenyképesség biztosításához. Az egyes mutatók ugyanakkor választ adnak például arra, hogy:

-
Az oktatási kiadás a GDP hány százalékát teszi ki: az ország a gazdasági teljesítőképességéhez viszonyítva mennyit költ az oktatásra?
-
Az oktatásra fordított kormányzati kiadások az államháztartás kiadásának hány százalékát jelentik: az oktatási szektornak milyen relatív fontosságot tulajdonít a kormány?
-
Egy diákra mennyi oktatási kiadás jut: az oktatási kiadást befolyásoló tényezőkről, mint például a tanári fizetésekről, a tanítási órák számáról, az oktatási programok általános / szakképző jellegéről, illetve demográfia változásokról is információt adhat.

1. ábra: Az oktatási kiadások főbb mutatói

Forrás: Infoszolg/Eurostat GOV 10A EXP, OECD 2022

Az EU-átlag a GDP és az államháztartási kiadások esetén az EU-27, az egy diákra jutó kiadások esetén az EU-22 országok átlagát jelenti. Az egy diákra jutó kiadások adata az állami intézményekre vonatkozó adatot tartalmazza.

Az oktatási kiadások folyó- és tőkekiadásának eloszlását az egyes szolgáltatások határozzák meg, mint pl. a pedagógusbérekre, az iskolaépületek fenntartására, a kiegészítő szolgáltatásokra (étkeztetés, lakhatás, közlekedés), a kutatás-fejlesztési tevékenységekre fordított kiadások nagysága, valamint az oktatási rendszernek a demográfiai helyzethez való alkalmazkodási képessége (OECD 2022).

Az állami és a magánintézmények hasonló módon osztják meg kiadásaikat: **az OECD-országok** átlagában az alap- és középfokú, illetve

középfok utáni, nem felsőfokú oktatást nyújtó intézményekben a kiadások mintegy 92 százalékát folyó-, 8 százalékát tőkekiadások tették ki 2019-ben. Ez **Magyarországon** hasonló arányú volt. A tanárok és egyéb foglalkoztatottak bérei az OECD-országokban átlagosan a kiadások 78 százalékát, Magyarországon 72 százalékát jelentik. Az egyházi és magánintézményekben a bérek aránya Magyarországon ettől kisebb, 63 százalékos (OECD 2022).

A RÁFORDÍTÁSOK ÉS A TANULÁSI EREDMÉNYEK KAPCSOLATA

Az oktatásba-képzésbe történő befektetésnek az emberitőke-elmélet szerint univerzális megtérülése van (Polónyi 2008). Az oktatásra vonatkozó költség-haszon elemzések azt bizonyítják, hogy **az oktatásra fordított kiadások mind egyéni** (magasabb bérek, jobb foglalkoztatás stb.), **mind társadalmi szinten** (pl. aktív társadalmi részvétel) **megtérülnek** (Bhuller et al. 2014, OECD 2019).

- Az egyének átlagos teljes megtérülési rátája** 9%, Magyarországon 11% (Word Bank 2018). Az egyéni megtérülés a keresetek esetén is kimutatható: Magyarországon a teljes munkaidőben foglalkoztatott felsőoktatási alapképzést végzettek 57 százalékkal, a felsőoktatási mesterképzést végzettek 103 százalékkal többet keresnek, mint a kizárólag középfokú végzettséggel rendelkezők (OECD 2022).
- A kormányok oktatásba történő befektetése** a jövedelemadókból, társadalombiztosítási hozzájárulásokból és transzferekből származó bevételek formájában, de a szociális jóléti közkiadások csökkentése révén is realizálható (Education GPS). Számítások szerint a közép- és felsőfokú iskolai végzettség átlagos társadalmi megtérülése 10% feletti (Word Bank 2018).

A 15 éves tanulók tanulási eredményeit vizsgáló **PISA-felmérések** azt mutatták, hogy egy bizonyos gazdasági fejlettségi szint fölött a gazdasági fejlettség és a PISA-átlageredmények között nincs kapcsolat. Az eredmények azt mutatták, hogy **nem a kiadások nagysága,**

hanem az elköltésnek a módja a lényeges, hiszen hasonló kiadási szinten egyes országok jobb eredményeket érnek el, mint mások. A felmérésből az is kiderül, hogy a **jól teljesítő országok magasabb fizetést és magasabb szakmai státuszt kínálva vonzzák a legjobb hallgatókat a tanári pályára (PISA 2012)**. A teljesítmény és a tanárok fizetése közötti kapcsolat azonban nem áll fenn a kevésbé gazdag országokban. A tanulói teljesítményt befolyásoló tényezők esetén a **tanári munka minőségének fontosságára** hívják fel a figyelmet (Rivkin et al. 2005). A kutatók azt is vizsgálták, hogy a **PISA-eredmények és a GDP hogyan viszonyulnak egymáshoz**. Véleményük szerint az **Európai Unióban**, ha mindenki elérné a PISA-felmérés első (alap) szintjét, az a GDP növekedésének 1,8-szorosát jelentené. **Magyarországon** a 15 évesek 28 százaléka nem éri el az alapkészségek első szintjét sem (matematikából), így a számítások szerint ezek elérésével a GDP megkétszereződne hazánkban (Hanushek 2022).

Egyéni szinten a tanulási eredmények megtérlését a **felnőttek körében végzett képesség- és kompetenciamérés (PIAAC) is vizsgálta** 2017-ben: a vizsgálat eredményei szerint Magyarországon az iskolai végzettséget és a főbb egyéni háttérváltozókat is figyelembe véve, **ugyanazon ágazaton vagy foglalkozáson belül egy készségi szinttel magasabb készségi szinttel rendelkezők körülbelül öt százalékkal több fizetéssel rendelkeztek (Lannert et al., 2021)**.

AZ OKTATÁS PÉNZÜGYI ADATFORRÁSAI

Az oktatási kiadásokra vonatkozó legfontosabb három adatforrás:

- **A Nemzeti Számlák Rendszere:** a nemzetközi statisztikai számviteli rendszer a nemzeti és regionális gazdaságok nyomon követésére használt, a számbavétel egyik kitüntetett mutatója a GDP. A kormányzati kiadásokat funkciók (COFOG) szerint csoportosítják, a tíz fő funkció egyike az oktatás. A számbavétel eredményszemléletű, az oktatás definíciója az iskolarendszerű és az iskolarendszeren kívüli oktatást is tartalmazza.
- **Az UNESCO, az OECD és az Eurostat közös pénzügyi adatgyűjtése** a '90-es évek eleje óta (ún. UOE adatgyűjtés). Az adatgyűjtés három pillére az áruk és szolgáltatások típusai (alapvető, illetve kiegészítő), a szolgáltatók fajtái (oktatási intézmények és egyéb szereplők) és a források (állami, magán, nemzetközi források). Az adatok pénzforgalmi szemléletűek és kizárólag az iskolarendszerű oktatásra vonatkoznak.
- Az oktatási ágazatra vonatkozóan a **KSH az állami és önkormányzati költségvetési beszámolót** benyújtó intézményekre jelent meg kiadási adatokat (KSH 23.1.1.2). Az adatok pénzforgalmi szemléletűek, az adatok bontását a kormányzati funkciók szerinti osztályozás biztosítja.

Források:

- Steven G. Rivkin, Eric A. Hanushek, John F. Kain (2005): [Teachers, schools, and academic achievement](#), *Econometrica* (73)2: 417-458
- PISA in Focus 13 (2012): [Does Money Buy Strong Performance in PISA?](#), OECD.
- Az európai identitás megerősítése az oktatás és a kultúra révén (2017): [A bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának](#) (COM(2017) 673 final.
- George Psacharopoulos, Harry Antony Patrinos (2018): [Returns to Investment in Education: A Decennial Review of the Global Literature](#), World Bank.
- OECD (2022): [Education at a Glance 2022. OECD Indicators](#). Paris: OECD Publishing.

Készítette: Hagymásy Tünde
Képviselői Információs Szolgálat
E-mail: infoszolg@parlament.hu

infoszolg

Internet: www.parlament.hu/infoszolg
Intranet: intra.parlament.hu/infoszolg/
Tel.: (1) 441-6486